

## İki Çanakkale, Bir Hitabe!

*Muzaffer İlhan Erdost*

TİHAK / Türkiye İnsan Hakları Kurumu Başkanı

Mondros Ateşkes Sözleşmesinin birinci maddesinde ifadesini bulan “Çanakkale Yenilgisi”, Kemal Atatürk’ün gözlerinden akan yaş olur, tarih tunçlaşır: “Gençliğe Hitabe” olur.

Gençliğe Hitabe’nin, ülkeyi düşman işgalinden kurtaranlara, Cumhuriyeti kuranlara kin duyanların dilinde kirletilmeye çalışıldığı günlerde *Cumhuriyet Gazetesi Kültür Merkezi’*nde dinleyenlerle paylaşılmıştı bu metin. Dinmez, dindirilemez acımız Barışta’nın yaşam savaşı verdiği günlerin boğuntusunda kıyıda kaldı. Karşıyaka Mezarlığında, Barışta’nın İlhan’la kucaklaştığı günün, Çanakkale *yengisinin* yüzüncü yılı olduğunu okuyacaktım *Cumhuriyet’*te. Yalnızca yurdumuzun ve ulusumuzun değil, “mazlum milletler”in kurtuluşunu, yüzbinlerin alınmış canında simgeleyen bu büyük *yengiyi*, ecdadımızın “ecdadı”, bin yıl sonra değil, bir yıl sonra, bir orduyla değil, bir imzayla, *yenilgiyle* “taçlandıracak”tı. Bu nedenle metnin, “*İki Çanakkale, Bir Hitabe!*” başlığıyla yayınlansın istedim.

o

27 Ekim 1918 günü saat 9.30’da, Mondros Limanına demirlenmiş İngiliz Agememnon savaş gemisinde başlayan toplantıya, Akdeniz Bölgesi İngiliz Başkomutanı Oramiral Calthorpe, daha önce hazırladıkları 24 maddelik sözleşme taslağını Osmanlı heyetinin önüne koymuş, görüşmelere başlamadan, ilk dört maddenin virgülünün bile değiştirilmeyeceğini dayatmıştı. 28 Ekim akşamına kadar yapılan üç oturumda toplantı sona erecek, Osmanlı heyeti, “mütareke şartlarının gayet ağır ve durumun son derece elim” olduğunu Saraya iletmesine karşın, “Mütarekename”nin imzalanması buyurulmuştu.

Mondros Ateşkes Sözleşmesinin ilk maddesine göre Çanakkale ve İstanbul boğazları itilaf gemilerine açılacak, Çanakkale ve İstanbul kaleleri işgal edilecekti. Türk ordusu derhal terhis edilecek (m.2); Türk karasularında ve Türkiye’nin işgalindeki sularda bulunan bütün savaş gemileri itilaf devletlerine teslim edilecek (m.6); Müttefiklerin güvenliğini tehdit edecek bir durumda herhangi bir stratejik noktayı işgal hakkı olacak (m.7); Türk işgali altında bütün limanlar ve demirleme yerlerini İtilaf gemileri özgürce kullanacak (m.8); Bütün Türk limanlarına ve tersanelerine itilaf gemileri girecek (m.9); Toros tünel sistemi itilaf kuvvetleri tarafından işgal edilecek (m. 10); Bütün telsiz telgraf ve kablo istasyonları müttefiklerce denetim altına alınacak (m.12); Bütün demiryolları üzerine Müttefik Denetleme görevlileri yerleştirilecek (m.15); Hicaz’da, Asir’de, Yemen’de, Suriye’de ve Irak’da bütün garnizonlar en yakın müttefik komutanına teslim olacak, bütün birlikler Kilikya’dan çekilecekti (m.16).

Ateşkes Sözleşmesinin dördüncü maddesine göre, müttefik savaş tutsakları ile gözaltındaki ya da tutsak Ermenilerin tümü İstanbul’da toplanarak hiçbir koşula bağlı olmaksızın Müttefiklere teslim edilecek; yirmikinci maddesine göre de Türk tutsaklar Müttefik Devletler buyruğunda tutulacaktı.

Ateşkes sözleşmesinin yürürlüğe girdiği saatte, 31 Ekim 1918’de, Yıldırım Orduları Grubu Komutasını alan Mustafa Kemal Paşa, İngiliz ve Fransızların İskenderun’u ve Kilikya’yı doğrudan işgale hazırlandığını ileticek, Genelkurmay Başkanlığı şifreli telgrafında, “İskenderun’un işgaline dair mütarekede bir kayıt ve şart olmadığından engel olunması gerekir. Şayet ısrar ve cebirle girmeye kıyam ederlerse, üzerinize ateş etseler dahi tarafımızdan katiyen ateş edilmeyecek, şehre girmelerine izin verilecek” yanıtını verecek, 9 Kasım 1918’de, tek kurşun atılmadan 15 kişilik bir İngiliz kıtası tarafından İskenderun işgal edilecekti.

İngilizler, 1 Ocak 1919’da Antep’i, 22 Şubat’ta Maraş’ı, 24 Mart’ta Urfa’yı işgal edecek, 15 Eylül 1919 günlü İngiliz-Fransız anlaşmasıyla, Fransızlar, Sykes-Picot anlaşmasıyla Fransızlara bırakılan Musul üzerindeki haklarını İngilizlere devredecek, İngilizler de, ateşkesten sonra işgal ettiği Urfa, Antep ve Maraş sancaklarını, Fransızlara bırakacaktı.

Ateşkes sözleşmesinin 16. maddesi uyarınca Türk askeri Kilikya’dan çekilecek, İngiliz Amiral Calthorpe’un “Kilikya ile Adana’yı amaçladıklarını ve Adana’yı işgal etmeyeceklerini” Osmanlı heyetine sözlü iletmesine karşın, 11 Aralık 1919’da Fransız subayların idaresinde 400 yerli Ermeniden oluşan bir Fransız taburu Dörtöl’a gelecek, 12 Türk evi basılacak ve soyulacak, Jandarma ve

memurlar kasabadan sürülecekti. 17 Aralık 1918'de çoğu Ermeni olmak üzere 1500 Fransız askeri Mersin'e çıkacak, müfrezeler halinde Tarsus, Adana, Misis, Mısır-İngiliz Kuvvetleri Komutanının emriyle işgal edilecekti.

Irak cephesinde durum farklı değildi. Ateşkes sözleşmesi imzalandığı zaman Musul Türklerin elindeydi. İngiliz general, 1917 tarihli bir Alman askeri haritasında. Mezopotamya'nın (Osmanlıca metinde Irak'ın) Fırat ve Dicle'nin akım yolları arasında kalan bölge olduğunu, Musul'da bulunan 6. Ordunun teslim olmasını dayatacak, 6. Ordu, Sarayın buyruğuyla, 15 Kasım 1918'e kadar Musul'u bırakarak Diyarbakır'a çekilecekti.

– ve, *Mondros Mütarekesi ve Tatbikati* 'nda şunları okuyacaktık:

“Çanakkale Boğazı, itilaf devletlerinin önce denizden (18 Mart 1915), sonra karadan (25 Nisan 1915 - 9 Ocak 1916) büyük kuvvetlerle yaptıkları taarruz ve çıkarmalarla Çanakkale boğazına giremeyen itilaf devletleri, mütarekenin imzalandığı sırada, boğazın her iki yakasında bulunan çeşitli çapta 273 top, 11 mayın hattı ve kirletilmiş sahada 403 mayın, 2 denizaltı ağı, üç kovanlı bir torpido bataryası ve 16 ışıldak teslim alacak, Boğazın savunulması için tahsis edilmiş olan 49, 55 ve 60'ıncı Tümenler Gelibolu Yarımadası içinde ve civarında, 61'inci Tümen Anadolu yakasında olmak üzere dört tümenlik bir kuvvet” çekilecek, “9 Kasım 1918 günü İngilizler 200 kişilik bir kuvveti Seydülbahir'e 400 kişilik bir kuvveti de Kumkapı'ya çıkararak, Çanakkale Boğazını işgal edeceklerdi.

9-12 Kasım 1918 günleri arasında itilaf harp gemilerinin, İstanbul'a doğru, Çanakkale boğazından geçişleri devam edecek, 12 Kasım akşamına kadar Boğaz'dan İstanbul'a doğru İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan harp gemileri 15 Muharebe gemisi, 11 Kruvazör, 20 muhrip ve 6 denizaltı geçecek, 15 Kasım 1918 gününe kadar itilaf harp gemilerinin sayısı 167'ye yükselecek, 13 Kasım 1918 günü akşamına kadar çoğu piyade, bir kısmı süvari ve topçu olmak üzere İstanbul'a, 3.500 kişilik bir kuvvet çıkarılacaktı.

İtilaf bayrakları, özellikle Yunan bayrağı çeşitli binalara asılıyor, Türk subayları sokak ortalarında tevkif edilerek götürülüyor, Türk evlerine giriliyor, İngiliz üniformalı Ermeni ve Rum erler, Türklerin onurlarını zedeleyen davranışlar sergiliyordu.

*Millet yoksulluk ve çaresizlik içinde harap ve bitkin düşmüştü.*

*Bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili düşmanlar, memleketin her köşesini fiilen işgal etmiş, cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmıştı. Bütün bu şartlardan daha elim ve daha vahim olmak üzere, memleketin dahilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalalet ve hatta hıyanet içindeydiler. Hatta iktidar sahipleri şahsi menfaatlerini, çıkarlarını, müstevlilerin, yurdumuzu işgal edenlerin siyasi emelleriyle birleştirmişti.*

Mustafa Kemal, hitabeye başlamadan önce, “birtakım şeyhlerin, dedelerin, seyitlerin, çelebilerin, babaların, emirlerin arkasından sürüklenen, kaderlerini ve hayatlarını, falcılara, büyücülere, üfürükçülere, muskacıların ellerine bırakan insanlardan meydana gelmiş bir topluluğa bir millet gözüyle bakılabilir mi?” diyor, “Milletimizin kendisine has niteliğini yanlış şekilde gösterebilen ve yüzyıllarca göstermiş olan bu gibi unsurlar ve kuruluşlar, yeni Türk Devletinde Türkiye Cumhuriyet'inde varlıklarını sürdürebilmeli miydi?” diye soruyordu.

*Daily Telegraph*'ın (22 Ekim 1927 günlü) manşeti şöyleydi: “*Mustafa Kemal en Larmes*” (“Mustafa Kemal gözyaşları içinde”). Metin “ Ey Türk Gençliği” diye başlamıştı. Okudukça sesi buğulanıyor; sözcükler dudaklarından dökülürken gözyaşları da yanaklarından süzülüyordu...”

Mustafa Kemal, gençliğe seslenirken, niçin gözyaşlarını tutamamıştı? Bana öyle geliyor ki, 18 Mart 1915'te denizden, 25 Nisan 1915'te karadan başlayan saldırılar karşısında, Mehmet Akif'in dizesiyle, “Tek dişi kalmış canavar” karşısında, “Size ölmeyi emrediyorum!” komutunda, binlerin, onbinlerin, vurulmuş bedenlerinden vatan için ördükleri kalelerden akan kan, yalnızca ve yalnızca saltanat ve hilafet makamının muhafazası uğruna ve tek bir imzayla, tek tek düşerken, Mustafa Kemal'in gözünden akan yaş olacaktı.

Hitabe, gençliği, yalnızca Mondros Ateşkes Sözleşmesiyle yüzyüze getirmekle yetinmiyor, Conkbayır'da babalarının, dedelerinin döktüğü ve kendilerine can verdiği kandan kan aldıklarını da çığlıklarıyor. Çünkü o kan, öz yurdunu, saltanat ve hilafet için sebil edecek “soylu” ecdadının *soysuzlaşan* kanı değil, *yurdunu koruyarak dinini, dilini, evini, ırzını korumak için can veren memedin* kanydı.

